

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۲۵، زمستان ۱۳۹۶

وصول مقاله: ۱۳۹۶/۳/۱۰

تأیید نهایی: ۱۳۹۶/۹/۱

صفحات: ۲۴۰ - ۲۲۳

تحلیل و بررسی نیازها و اولویت‌های جامعه روستایی (مورد شناسی: دهستان شیوه‌سر، شهرستان پاوه)

دکتر سیده‌ادی طبینیا^۱، رزگار فتاحی^۲

چکیده

در یک قرن گذشته، فعالیت‌های نظری و عملی فراوانی در کشورهای مختلف جهان در زمینه توسعه انجام گرفته است. ایران هم در صد سال اخیر برای رسیدن به توسعه ملی و ناحیه‌ای تلاش‌های فراوانی کرده که در ابعاد مختلف اثرات مثبت این برنامه‌ها و قوانین نمایان شده است؛ اما با این وجود، هنوز کمبودها و نابرابری‌های فضایی - مکانی آشکاری وجود دارد. علل این مشکلات متعدد است؛ از جمله شناخت کم و نادرست از نواحی مختلف جغرافیایی و عدم مشارکت یا مشارکت ضعیف مردم در فرایند برنامه‌ریزی توسعه در سطوح مختلف. هدف از این تحقیق، شناسایی نیازها، خواسته‌ها و اولویت‌های جامعه روستایی است که در جهت بررسی دقیق‌تر، دهستان شیوه‌سر از توابع شهرستان پاوه مورد مطالعه قرار گرفت. روش تحقیق، توصیفی و پیمایشی است. داده‌های موردنیاز از طریق آمارهای رسمی (اسنادی) و پرسشنامه (میدانی) جمع‌آوری شد. جامعه آماری روستاهای دهستان شیوه‌سر از شهرستان پاوه است که از طریق نمونه‌گیری تصادفی ۲۵۲ خانوار انتخاب شدند و داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری و نیز نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد اولویت مردم این منطقه در درجه اول، رفع نیازهای معیشتی (مانند غذا، مسکن، پوشاک و بهداشت) است و در بخش‌های مختلف، این نیازها و اولویت‌ها به قرار زیر است: در بخش نوع آموزش، آموزش فنی و حرفه‌ای؛ در بخش مراکز آموزشی، مهدکودک؛ در بخش درمان، پزشک؛ در بخش شیوه آموزش، آموزش از طریق سخنرانی؛ در بخش بهداشت، بهداشت روستا؛ در بخش ورزشی، سالن سرپوشیده ورزشی؛ در بخش تجاری، نانوايي؛ در بخش نهادها، هیئت حل اختلاف؛ در بخش فرهنگی-مذهبی، کتابخانه؛ در بخش فرهنگی-تفریحی، فضای بازی کودکان؛ در بخش مسکن، وام مسکن؛ در بخش معابر، اصلاح معابر؛ در بخش اشتغال، ایجاد شغل؛ در بخش حمل و نقل، مینی‌بوس؛ در بخش تأسیسات، گازرسانی و در بخش اجتماعی-عمرانی، اجرای طرح هادی را اولویت اول جامعه روستایی دهستان شیوه‌سر می‌دانند.

کلید واژگان: توسعه روستایی، جامعه روستایی، نیازها و اولویت‌ها، دهستان شیوه‌سر.

مقدمه

فقر، نابرابری و بیکاری را می‌توان سه شاخص مهمی دانست که نشان می‌دهند ناحیه‌ای از لحاظ توسعه وضع مناسب و مطلوبی ندارد. هر برنامه توسعه باید حاوی اهدافی دایر بر تقلیل فقر، بیکاری و نابرابری باشد، در غیر این صورت به‌سختی می‌توان آن را برنامه توسعه نامید (ازکیا، ۱۳۶۵: ۱۱). طرح‌ها و قوانین زیادی در صد سال اخیر در جهت نیل به توسعه ملی و روستایی تهیه و بعضاً اجرا شده‌اند. با وجود این هنوز شاهد بیکاری، افزایش نابرابری، مشاغل ناپایدار، فقر، مسکن نامناسب و کمبود آن، مشارکت پایین و مهاجرت به‌ویژه در مناطق روستایی هستیم؛ بنابراین، ما نیازمند بررسی دوباره اقدامات و طرح‌هایی هستیم تا بدانیم علل موفق نشدن برنامه چیست. اغلب صاحب‌نظران توسعه بیان کرده‌اند که طرح‌ها تمام انتظارات را برآورده نکرده است و برای آن علل مختلفی بیان کرده‌اند؛ یکی از این علت‌ها، درک اندک و ناکافی از نیازها و مشکلات روستاها و ناآگاهی درباره آنچه می‌بایست انجام شود، است (دیاس و دیگران، ۱۳۶۸: ۶۲). می‌توان گفت شناخت نیازها و اولویت‌های محلی ضروری و قدم اول در برنامه‌ریزی است.

بیان مسئله پژوهشی

در برنامه‌های توسعه بدون شناخت و توجه به نیازهای واقعی و شرایط مردم محروم، درمورد آن‌ها تصمیم‌گیری شده است (زارع شاه‌آبادی، ۱۳۸۴: ۱؛ کامران، ۱۳۷۴: ۲۵). امروزه ثابت شده که درگیرکردن مردم در فرایند توسعه می‌تواند مزایای دو جانبه‌ای به‌همراه داشته باشد؛ به‌طوری که هم به عدالت در توزیع و بهره‌مندی از آن بیانجامد و هم بر پایداری آن بیفزاید. می‌توان ناپایداری و عدم تعادل سرزمینی را نتیجه عدم تطبیق برنامه‌های توسعه به اجرا درآمده با نیازهای واقعی مردم دانست و این امر نقش و اهمیت مشارکت مردمی در فرایند توسعه را نشان می‌دهد (جمعه‌پور، ۱۳۸۷: ۷۲-۷۰؛ رکن‌الدین افتخاری و قیداری، ۱۳۸۹: ۶؛ اوکلی و مارسدن، ۱۳۷۰: ۱۳). یک

روش مناسب درک و شناخت نیازها، ارزش‌ها، خواسته‌ها و اولویت‌های مردم، مراجعه به خود آن‌ها و درک جهان از نگاه آن‌ها و برنامه‌ریزی بر مبنای این شناخت است (رفیع‌پور، ۱۳۶۴: ۸). بر همین اساس ضرورت دارد تا با انجام پژوهشی نسبت به نیازها و اولویت‌های جامعه روستایی دهستان شیوه‌سر از دیدگاه خود مردم آگاهی یافته و براساس این شناخت برنامه‌های توسعه روستایی را طراحی کرد تا ضمن افزایش کارآمدی برنامه‌ها و تخصیص بهینه اعتبارات، موجب افزایش مشارکت جامعه روستایی و در نتیجه بهبود زندگی مردم بشود.

سؤالات و فرضیه‌ها

- جامعه روستایی شیوه‌سر از دیدگاه سرپرستان خانوار چه نیاز و خواسته‌هایی دارند؟
- کدام‌یک از این نیازها و خواسته‌ها از اولویت و اهمیت بیشتری برخوردار است؟
- آیا میان ویژگی‌های فردی- خانوادگی افراد و میزان احساس نیاز رابطه معناداری وجود دارد؟
- به نظر می‌رسد نیازهای زیستی و معیشتی در این ناحیه، اولویت اول خانوارهای روستایی است.
- به نظر می‌رسد بین ویژگی‌های فردی- خانوادگی و میزان احساس نیاز رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین ویژگی‌های فردی- خانوادگی افراد و میزان احساس نیاز رابطه وجود دارد.

روش شناسی تحقیق

این تحقیق با توجه به هدف، کاربردی و از نظر روش انجام، توصیفی- پیمایشی است. در روش کتابخانه‌ای از تحقیقات و کتاب‌های مرتبط در زمینه پژوهش و سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵ استفاده شده است و همچنین در روش میدانی، داده‌های موردنیاز از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از آزمون‌های آماری خی‌دو، کدال و نرم‌افزار SPSS و برای تهیه نقشه‌های موردنیاز از نرم‌افزار Arc GIS استفاده شده است. محدوده

می‌شود. این ناحیه در ۳۴ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۶ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی است و وسعتی حدود ۹۸ کیلومتر مربع داشته و دارای ۹ روستا می‌باشد که در سرشماری ۱۳۸۵ جمعیتی برابر با ۵۰۲۶ نفر و ۱۱۳۳ خانوار داشته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). برخی پارامترهای اقلیمی منطقه بدین شرح‌اند: متوسط بارندگی سالانه ۸۸۶ میلی‌متر، حداکثر بارش ۲۴ ساعته ۱۰۶ میلی‌متر، متوسط درجه حرارت سالانه ۱۵٫۹۵ درجه سانتی‌گراد، متوسط درجه حرارت روزانه در گرم‌ترین ماه (مرداد ماه) ۳۵٫۱ درجه سانتی‌گراد، متوسط درجه حرارت روزانه در سردترین ماه سال ۶٫۶- درجه سانتی‌گراد، میانگین تعداد روزهای یخبندان در سال ۴۱ روز، متوسط رطوبت نسبی در خشک‌ترین ماه ۱۶ درصد و متوسط رطوبت نسبی در مرطوب‌ترین ماه ۷۸ درصد است (مهندسان مشاور تدبیر شهر، ۱۳۸۴: ۱۱۵). در جدول شماره ۱ ویژگی‌های جمعیتی روستاهای این دهستان نشان داده شده است.

جامعه آماری مورد پژوهش، همه سرپرستان خانوار روستاهای دهستان شیوه‌سر در شهرستان پاوه است. شیوه نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت تصادفی است. جامعه آماری پژوهش کل سرپرستان خانوارها در دهستان شیوه‌سر هستند که در سال ۱۳۸۵ جمعیتی ۵۰۲۶ نفری و ۱۱۳۳ خانوار داشته است. از طریق فرمول کوکران، ۲۵۲ خانوار به عنوان حجم نمونه انتخاب شده که با گرفتن درصد جمعیت هر روستا نسبت به کل مقدار حجم نمونه آن‌ها تعیین شد و در مرحله آخر با روش نمونه‌گیری غیراحتمالی، خانوارهای نمونه در هر روستا معلوم شد. فرمول کوکران در زیر آمده است.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

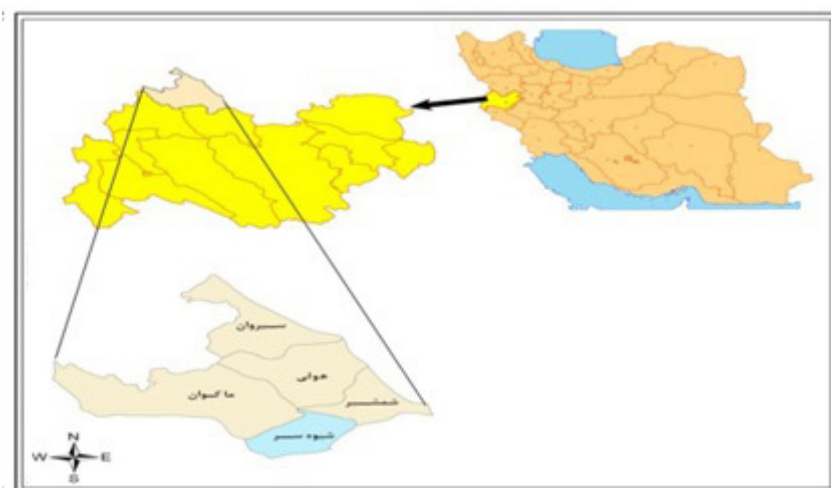
محدوده و قلمرو مورد پژوهش

شیوه‌سر یکی از دهستان‌های بخش باینگان، شهرستان پاوه در استان کرمانشاه است که در قسمت جنوب به شهرستان جوانرود، در شمال به شهر پاوه از شرق به دهستان شمشیر و در غرب به دهستان ماکوان محدود

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیتی روستاهای دهستان شیوه‌سر

روستا	ویژگی‌ها	تعداد خانوار	جمعیت	مرد	زن	مرد باسواد	زن باسواد	تعداد شاغل	تعداد بیکار
اریت		۳۱	۱۴۶	۷۲	۷۴	۵۴	۵۵	۱۳	۴۱
بانوره		۶۸۹	۳۱۳۹	۱۵۴۷	۱۵۹۲	۱۲۰۰	۱۱۲۷	۱۹۹	۷۰۱
بله‌ای		۷	۲۹	۱۲	۱۷	۶	۱۰	۱	۱۱
پایگاه شهید صدوقی		*	*	*	*	*	*	*	*
مزرعه دول بران		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ساتیاری		۱۶۷	۶۸۳	۳۴۵	۳۳۸	۲۶۷	۲۲۸	۷۹	۱۵۲
کانی سفید		*	*	*	*	*	*	*	*
لاران علیا		۲۸	۱۲۶	۶۶	۶۰	۴۹	۳۵	۹	۲۷
لاران سفلی		۴۱	۱۷۵	۹۰	۸۵	۶۴	۵۴	۲۲	۳۷
مزیدی		۴۵	۱۸۰	۹۳	۸۷	۷۲	۴۸	۱۶	۴۶
میرعبدلی زرین‌چیا		۹۲	۴۰۸	۱۸۵	۲۲۳	۱۲۷	۱۳۷	۳۵	۵۳
میوان		۳۳	۱۴۰	۵۸	۸۲	۴۵	۵۸	۱۳	۴۲

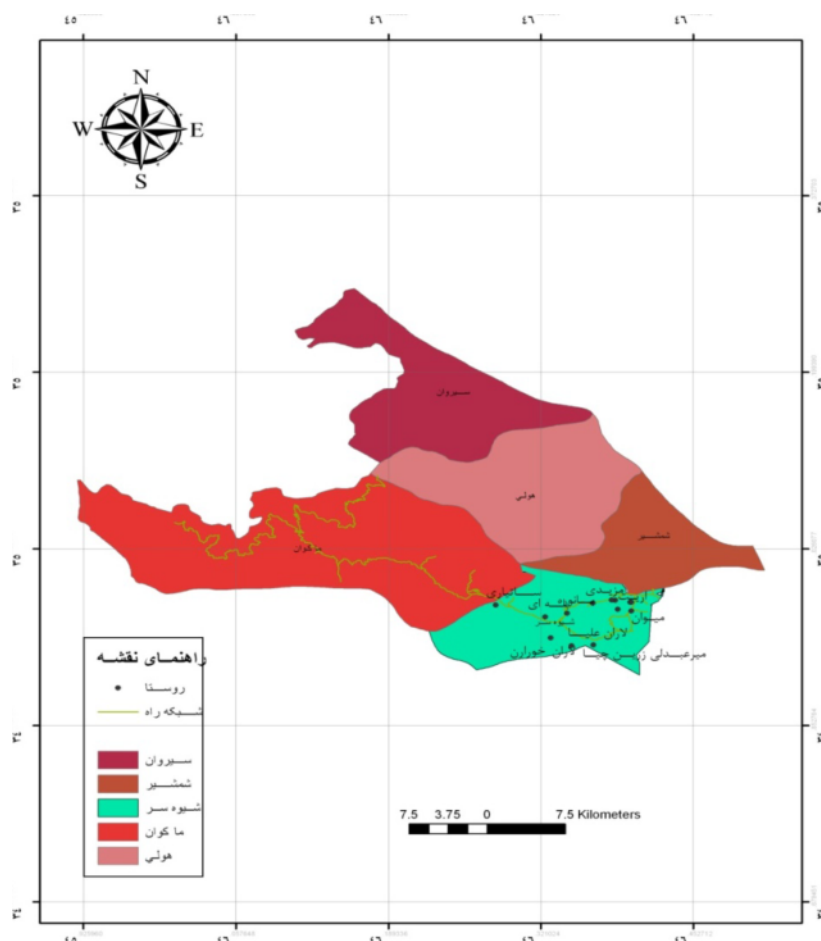
(منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۸۵)

شکل ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه
(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

مرکز دهستان و بخش مراجعه کنند. بارش مناسب، پوشش گیاهی مناسب، چشم‌اندازهای طبیعی زیبا و جاذبه‌های توریستی، نیروی جوان و ارزان از جمله امکانات و فرصت‌های موجود در این ناحیه است.

روستای بانه وره مرکز دهستان است و اغلب امکانات و تأسیسات را جذب کرده است. دیگر روستاها جزء روستاهای کوچک محسوب می‌شوند و مجبورند برای دریافت و بهره‌مندی از خدمات عمومی و رفاهی به

شکل ۲. توزیع فضایی آبادی‌ها در دهستان شیوه‌سر
(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

چهارچوب نظری تحقیق

توسعه

توسعه به یک ارزش جهانی و همگانی تبدیل شده است (رضوانی، ۱۳۸۱: ۲۲۱) و از موضوعات اصلی در علوم انسانی و اجتماعی است (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۲). توسعه به معنی کوشش آگاهانه نهادی شده و مبتنی بر برنامه‌ریزی برای ترقی اجتماعی و اقتصادی جامعه پدیده منحصربه‌فرد قرن ۲۰ است که از سال ۱۹۱۷ در شوروی آغاز شد (آسایش، ۱۳۸۵: ۱۶). توسعه جریانی چندبُعدی است که باید با تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی توده و نهادهای ملی، موجب رشد اقتصادی و در نتیجه کاهش نابرابری و ریشه‌کن کردن فقر شود (سعیدی، ۱۳۸۳: ۱۵۵). امروزه توسعه همپای زندگی بهتر تلقی می‌شود (پاپلی‌یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۳۲). در کل توسعه یعنی توانمندشدن، زندگی بهتر و ارضای مناسب نیازهای متعدد همه افراد در سکونتگاه‌های شهری و روستایی.

توسعه روستایی

عواملی چون فقر، افزایش نابرابری، مهاجرت، مسائل شهری و به‌خطر افتادن منابع طبیعی باعث توجه به روستاها و توسعه روستایی در نیمه دوم قرن بیستم شد (رضوانی، ۱۳۸۰: ۲۷). توسعه روستایی به معنای کوشش و کنشی آگاهانه و نهادی و مبتنی بر برنامه‌ریزی برای بهبود وضعیت اقشار مختلف روستایی اعم از زارعان و غیرزارعان، فقرا و غیرفقرا و تواناسازی بخش روستایی در تسریع روند پیشرفت است که از طریق اعمالی چون توسعه بخش کشاورزی، صنایع دستی، ایجاد تسهیلات و خدمات اجتماعی، گسترش تکنولوژی مناسب در روستاها و انجام فعالیت‌های آموزشی و ترویجی متنوع متناسب با ویژگی‌های جامعه مورد نظر، محقق می‌شود (طالب، ۱۳۸۴: ۳۳۲). توسعه روستایی فرایندی است که از تأمین نیازهای اولیه جامعه روستایی شروع شده و به ایجاد اعتماد به نفس در جمعیت روستایی ختم می‌شود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۸۰). شاید این تعریف مناسبی برای توسعه روستایی باشد: توسعه روستایی فرایند افزایش

انتخاب مردم، گسترش مشارکت مردمی، تواناسازی مردم برای تصمیم‌گیری در شکل‌دهی به فضای خویش، افزایش رفاه و خوشبختی، گسترش فرصت‌ها و ظرفیت‌های بالقوه، تواناسازی همه مردم به‌ویژه زنان، فقرا، کشاورزان خرده‌پاه و ... برای سازماندهی فضای خویش و تواناسازی برای انجام کارگروهی است (رضوانی، ۱۳۸۳: ۲۱۱). با توجه به چندبُعدی بودن مکان‌های جغرافیا و پیچیدگی‌های موجود توسعه پایدار مطرح شد.

توسعه پایدار روستایی؛ نقطه توازن و تعادل در جهت تحقق اهداف توسعه در هر یک از ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی در نواحی روستایی است. اصول و مبانی توسعه پایدار؛ واقعیت‌ها، ضرورت‌ها و چشم‌انداز پیشروی توسعه روستایی کشور و در جهت رسیدن به توسعه پایدار مردمان روستایی است (علوی‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۹۳). توسعه پایدار روستایی، فرایند کمک به مردم روستایی از طریق اولویت‌بندی نیازهایشان، فعال کردن آن و سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد زیرساخت‌ها و ارائه خدمات اجتماعی، برقراری عدالت و برابری با توجه به ظرفیت‌های محلی و رفتارهایی خلاف همه بی‌عدالتی‌های گذشته و تضمین سلامتی و امنیت آن‌ها به‌ویژه زنان است (Susan, 1997: 56). برای دستیابی به توسعه پایدار، تشریح و ارزیابی وضعیت محیط زیست و منابع قبل از هرگونه برنامه‌ریزی، لازم و ضروری است (Makhdoum, 2001:21). در تعریفی دیگر توسعه پایدار روستایی، رهیافتی برای توسعه است که در آن کارایی، عدالت و پایداری با هم تلفیق شده‌اند؛ به‌صورتی که کارایی، متضمن استفاده بهینه از منابع طبیعی است. عدالت متضمن فقرزدایی و کاهش شکاف بین فقرا و ثروتمندان است و هدف از پایداری نیز، پایداری معیشت با حفظ امرار معاش آینده از طریق حفظ منابع طبیعی است (Brouwer, 2004:47). توسعه پایدار روستایی فرایند تغییر پایداری اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و محیطی است که برای افزایش رفاه بلندمدت جوامع روستایی طراحی می‌شود (Mosely, 2002: 142).

نیاز

هنری الکساندر ماری نیاز را نیروی می‌داند که از ذهنیات و ادراک آدمی سرچشمه می‌گیرد و اندیشه و عمل را چنان تنظیم می‌کند که فرد به انجام رفتاری می‌پردازد تا وضع نامطلوبی را درجهتی معین تغییر دهد و حالت نارضایتی را به رضایت و ارضای نیاز تبدیل کند (رحیمی نیک، ۱۳۷۴: ۱۰). براساس تعریف ارائه شده توسط لیگانز^۱، نیاز دلالت دارد بر تفاوت‌های بین آنچه که است، آنچه که می‌تواند باشد و آنچه که باید باشد و از نظر ری^۲، نیاز دلالت بر فاصله بین آنچه که است (وضع موجود) و آنچه که باید باشد (وضع مطلوب) دارد. آتکینسون^۳ نیاز را عبارت از هرگونه فقدان یا کمبود احساس شده توسط فرد که مغایر با رفاه او باشد، می‌داند (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۰: ۳۸). در یک برداشت ترکیبی در این دیدگاه آنچه بین وضع موجود و وضع مطلوب قرار دارد، آنچه که ترجیحات، علایق و انتظارات افراد را شکل می‌دهد و سرانجام آنچه که بر عملکردهای مطلوب اثر منفی دارد، همگی نشانگر نیاز هستند؛ بنابراین متداول‌ترین تعریفی که از نیاز شده، نیاز را به عنوان فاصله بین وضع موجود و مطلوب می‌دانند (عباس‌زادگان و ترک‌زاده، ۱۳۷۹: ۵۷). نیازهای جسمی ریشه فطری و غریزی دارند. هر فردی برای ارضای آن‌ها به توانایی‌های مختلف و قدرت و تسلط نسبی بر شرایط احتیاج دارد؛ یعنی به ابزارها و امکاناتی برای رفع این نیازهای فطری محتاج است (رفیع‌پور، ۱۳۶۴: ۵۰). سندو^۴، داهاما^۵ و بتنگر^۶ نیازهای انسان را به سه دسته تقسیم می‌کنند که عبارت‌اند از: ۱- نیازهای فیزیکی^۷ مانند غذا، پوشاک، مسکن و...؛ ۲- نیازهای اجتماعی^۸ مانند احساس تعلق، موقعیت اجتماعی و عطفوت؛ ۳- نیازهای تلفیقی یا ادغامی^۹ که عبارت است از نیازهای مرتبط ساختن فرد با چیزی

بزرگ‌تر یا فراسوی او که شامل فلسفه و مذهب می‌شود (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۰: ۳۹). به اعتقاد آبرهام مزلو هر شخصی با تعدادی نیازهای غریزی به دنیا می‌آید. از ویژگی‌های این نیازهای همگانی، قرار گرفتن آن‌ها در یک ترتیب سلسله‌مراتب اهمیت است؛ از جمله: ۱- نیازهای فیزیولوژیکی^{۱۰} شامل غذا، آب، هوا، خواب و جنس مخالف که در زمره قوی‌ترین نیازها هستند؛ ۲- نیاز به ایمنی^{۱۱} شامل امنیت، ثبات، رهایی از ترس و اضطراب می‌شود؛ ۳- نیازهای عشق و تعلق داشتن^{۱۲} و میل به رابطه دوستانه و صمیمی با افراد خاصی و عرضه و دریافت محبت؛ ۴- نیاز به احترام^{۱۳} شامل احساس خودارزشمندی از طرف خود و از سوی دیگران به شکل مقام، شناخته شدن، موفقیت و شهرت اجتماعی؛ ۵- نیاز به خودشکوفایی. نیازهای مراتب بالاتر ظاهر نمی‌شوند تا زمانی که نیازهای رده‌های پایین‌تر حداقل تا حدودی ارضا شوند (شولتز، ۱۳۸۴: ۳۶۲). مهم‌ترین ویژگی و عامل تحرک انسان نیازهای اوست. این امر اهمیت و ضرورت نیازسنجی مدام برای هرگونه تصمیم‌گیری را می‌رساند. نیازسنجی^{۱۴} همان تعیین نیازهاست و عبارت است از شناسایی نیازها و ندی آن‌ها به ترتیب اولویت و انتخاب نیازهایی که باید کاهش یافته و یا حذف شود. نیازسنجی با شناسایی نیازهای مهم، مبنایی برای تعیین اهداف و تبعاً بستر مناسبی برای سازماندهی سایر عناصر مهم حول محور نیازهای اولویت یافته فراهم می‌سازد (عباس‌زادگان و ترک‌زاده، ۱۳۷۹: ۶۵). برای شناسایی و اولویت‌بندی نیازها روش‌های خاصی وجود دارد. فن دلفی، مشاهده و روش‌های پیمایشی، الگوی ثبت و تحلیل مشکلات و اشتباهات، روش آگاهی‌دهندگان کلیدی^{۱۵} از جمله این روش‌ها می‌باشند (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۰: ۴۰) که ما بنا به دلایلی روش پیمایشی و پرسشنامه را برای اهداف خود برگزیده‌ایم.

10- physiological needs

11- safety

12- belonging and love

13- esteem

14 - Need assessment

15- Key Informants Method

1 - Leagans

2 - Rey

3 - Atkinson

4 - Sandhu

5- Dahama

6- Bhatnagar

7- Physical needs

8- Social needs

9- Intergrative needs

پیشینه تحقیق

تحقیقات قابل توجهی با هدف شناخت شرایط محلی و ویژگی‌های مردم که اساس هر ناحیه و سرزمین هستند، انجام گرفته است. در زیر به معرفی چند تحقیق که با هدف شناخت نیازهای جامعه و گروه‌های خاصی بررسی شده‌اند، پرداخته می‌شود:

- رفیع‌پور (۱۳۶۴) در تحقیقی با عنوان «جامعه روستایی و نیازهای آن» بیان می‌کند که برای هرگونه برنامه‌ریزی ابتدا باید نیازهای واقعی گروه هدف را شناخت و براساس آن برنامه‌ها را تهیه کرد و بهترین راه شناخت نیازهای افراد، مراجعه به خود افراد و پرسش از آن‌هاست و نتیجه می‌گیرد که در روستاهای پرجمعیت با تسهیلات عمرانی بیشتر و سطح توقع بالاتر، تعداد نیازها و میزان احساس نیاز افراد بیشتر و در روستاهای عقب‌افتاده‌تر و محتاج‌تر، سطح توقعات پایین‌تر و تعداد نیازها به‌طور ذهنی کمتر است.

- حبیبی زیاری (۱۳۷۴) نیز تحقیقی انجام داده است و هدف تحقیق را پیشنهاد الگوهای مناسب برای تعیین اولویت‌های در روستاهای استان مازندران می‌داند و ضرورت تحقیق را در محدودیت منابع و تخصیص بهینه اعتبارات می‌داند. حبیبی زیاری در درجه اول برای شناخت نیازها و مشکلات هر روستا به بررسی وضعیت موجود و میزان برخورداری سکونتگاه‌های روستایی از طریق مراجعه به آمار رسمی پرداخته است و معتقد است که باید به روستاهای محروم و کمتر توسعه‌یافته توجه کرد و آن‌ها را در اولویت قرار داد. در پایان شش الگوی ریاضی در جهت تعیین اولویت اجرایی بعضی از طرح‌های عمرانی ارائه شده است.

- شعبانعلی فمی (۱۳۸۰) در تحقیقی که در زمینه نیازسنجی انجام می‌دهد بیان می‌کند که یکی از ویژگی‌های برنامه توسعه خوب این است که در خدمت تأمین نیازهای واقعی مردم باشد؛ بنابراین نیازسنجی و مشکل‌یابی دقیق از پیش نیازهای اساسی هر برنامه توسعه است. در پایان به معرفی مدل‌های مختلف نیازسنجی آموزشی می‌پردازد و رویکردهای مشارکتی

را بهترین الگو برای شناخت و اولویت‌بندی نیازهای ترویجی کشاورزان و به‌ویژه زنان روستایی می‌داند.

- یارمحمدیان و دیگران (۱۳۸۳) تحقیقی با عنوان «الگوهای مناسب نیازسنجی برای سنجش نیازهای سازمانی کارکنان شاغل در شبکه‌های بهداشتی و درمانی استان اصفهان» انجام داده‌اند و در آن به دنبال شناسایی الگوهای مناسب نیازسنجی هستند. نویسندگان نتیجه می‌گیرند که یک الگوی مناسب نیازسنجی باید دارای شرایط زیر باشد: مفهوم نیاز را به‌عنوان برداشت ترکیبی و فاصله بین وضع موجود و مطلوب بسنجد، منابع تعیین نیازهای کارکنان و اهداف سازمان باشد، از ابزارهایی چون پرسشنامه و مشاهده مستقیم استفاده شود. همچنین بهتر است نیازسنجی در چندمرحله و با تجمع کارکنان در یک مکان خاص انجام شود.

- زارع شاه‌آبادی (۱۳۸۴) معتقد است که یکی از علل عدم موفقیت برنامه‌های توسعه، عدم تطبیق برنامه‌ها با نیازهای واقعی مردم روستایی است و در پایان نتیجه می‌گیرد که بخش‌های ورزشی، تفریحی، مسکن، حمل‌ونقل و شیوه آموزش از اولویت اول، بخش‌های درمانی و معابر از اولویت دوم، زیربنایی و فرهنگی از اولویت سوم و اشتغال از اولویت چهارم جامعه روستایی استان یزد است.

- رضوانی و منصوریان (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی» به بررسی کیفیت زندگی پرداخته‌اند که در آن تعریف خود را از کیفیت زندگی براساس دو موضوع تأمین نیازهای انسانی و رضایتمندی افراد بنا نهاده‌اند و رفع نیازهای متعدد انسانی را عامل مؤثر در بهبود کیفیت زندگی دانسته‌اند. آن‌ها نیازها را در سه گروه نیازهای اساسی، نیازهای بهزیستی و نیازهای فرصت و فراغت طبقه‌بندی می‌کنند و نتیجه می‌گیرند که سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی آسان نیست و باید بر روی منابع و سرمایه‌هایی که نیازهای فردی و جمعی از طریق آن‌ها تأمین می‌شود، تمرکز کنیم.

مهمترین خواسته و نیاز فردی و خانوادگی

جدول ۳. توزیع پاسخگویان برحسب نظر آن‌ها درباره‌ی مهم‌ترین خواسته

درصد	فراوانی	مهمترین خواسته و اهداف
۳۶,۵	۸۸	افزایش درآمد
۲۵,۷	۶۲	پیدا کردن شغل
۱۷,۴	۴۲	ادامه تحصیل
۷,۹	۱۹	تهیه مسکن
۲,۵	۶	رفتن از روستا
۱,۷	۴	رسیدن به پست و مقام
۰,۴	۱	کسب مهارت حرفه‌ای و فنی
۷,۹	۱۹	ازدواج کردن فرزندان
۱۰۰	۲۴۱	جمع

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

بحث و یافته‌ها پژوهش

ویژگی‌ها و ساختار روستاها

روستاهای مورد مطالعه دارای شرایط و ساختار خاصی است. این شرایط شامل موارد زیر است: فاصله روستاها تا مرکز بخش کمتر از ۱۵ کیلومتر است و فاصله نسبتاً نزدیکی با هم دارند. فاصله تمام روستاها با مرکز شهرستان بین ۱۱ کیلومتر تا ۳۵ کیلومتر است. بیش از ۹۰ درصد از راه دسترسی پاسخگویان آسفالته است. به جز روستای بانه وره و ساتیاری بقیه روستاها زیر ۱۰۰ خانوار و کوچک می‌باشند؛ البته بیش از ۵۸ درصد از پاسخگویان در دو روستای مذکور هستند. بعد خانوار به‌طور متوسط بالای ۴ نفر است که نشان‌دهنده پرجمعیت بودن خانوارهاست.

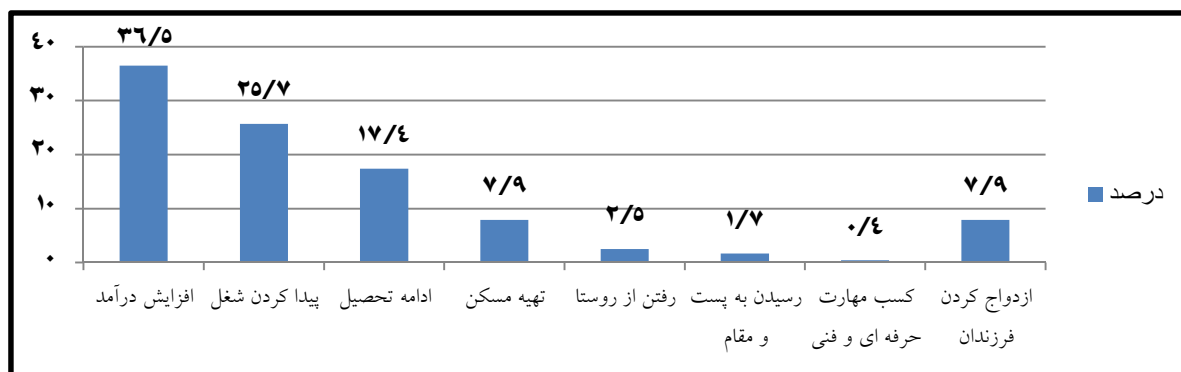
جدول ۲. توزیع پاسخگویان برحسب روستای محل سکونت

درصد	فراوانی	نام روستا
۳,۳	۸	آریت
۵۸,۹	۱۴۲	بانه وره
۲,۹	۷	لاران علیا
۴,۱	۱۰	لاران سفلی
۳,۷	۹	میوان
۴,۱	۱۰	مزیدی
۸,۷	۲۱	میر عبدلی
۱۴,۱	۳۴	ساتیاری
۱۰۰	۲۴۱	جمع

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

وضعیت اشتغال در این ناحیه چندان مناسب نیست. نرخ اشتغال کمتر از ۳۵ درصد است و این نشان‌دهنده فقر عمومی و بیکاری (بالای ۶۰ درصد) فزاینده در این روستاهاست. از دیگر مشکلات این روستاها، مشارکت پایین و عدم مشارکت، مهاجرت، سطح سواد پایین که تا حدود زیادی معلول فقر اقتصادی است. هرچند این‌ها هم در جای دیگر علت بعضی نارسایی‌ها هستند. ۲۲ درصد از پاسخگویان کارمند، ۳۶ درصد شغل آزاد و ۱۷ درصد هم بیکار بوده‌اند. بیش از ۵۰ درصد پاسخگویان درآمدی بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان داشته‌اند که می‌تواند نشان‌دهنده پایین بودن سطح درآمد و فقر عمومی در روستاهاست.

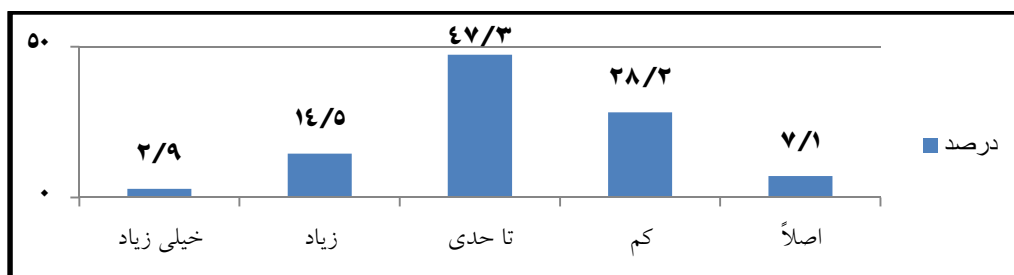
شکل ۳. توزیع پاسخگویان برحسب نظر آن‌ها درباره مهم‌ترین خواسته در آینده
(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

میزان دستیابی به نیاز و خواسته‌ها

جدول ۴. توزیع پاسخگویان برحسب نظر آن‌ها درباره میزان دستیابی به خواسته‌ها

میزان دستیابی به خواسته‌ها	فراوانی	درصد
خیلی زیاد	۷	۲,۹
زیاد	۳۵	۱۴,۵
تا حدی	۱۱۴	۴۷,۳
کم	۶۸	۲۸,۲
اصلاً	۱۷	۷,۱
جمع	۲۴۱	۱۰۰

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

شکل ۴. توزیع پاسخگویان برحسب نظر آن‌ها درباره میزان دستیابی به خواسته‌ها
(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

نیازها و اولویت‌های جامعه روستایی در بخش‌های مختلف

جامعه روستایی از تنوع و تعدد چشمگیری برخوردار است. این تنوع در نوع نیازها و میزان احساس نیاز بین خانوارها و روستاها بیشتر هم می‌شود. در جدول شماره ۴ نوع نیازها و میزان احساس نیاز را نشان داده‌ایم.

بیش از ۳۶/۵ درصد از پاسخگویان افزایش درآمد و ۲۵/۷ درصد پیدا کردن شغل را اولویت اول خود دانسته‌اند. بیشتر خانوارها یک زندگی معیشتی دارند و نیازهای مرتبه اول و زیستی آن‌ها به‌طور مناسب تأمین نمی‌شود.

پس از بررسی پرسشنامه‌ها مشخص شد که ۱۷/۴ درصد بیان کرده‌اند که «زیاد» به خواسته‌ها و اهدافی که در زندگی داشته‌اند، رسیده و راضی هستند. ۴۷/۳ درصد گفته‌اند «تا حدی» به خواسته‌ها رسیده‌اند که بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است و ۲۸/۲ درصد بیان کرده‌اند که «کم» به خواسته‌های خود رسیده‌اند و فقط ۷/۱ درصد هم گفته‌اند اصلاً به خواسته‌های خود نرسیده‌اند.

میزان نیاز ابراز شده توسط پاسخگویان

جدول ۵. میزان و نوع نیاز ابراز شده توسط پاسخگویان

نوع نیاز	درصد تعداد نیاز	تعداد نیاز	میزان نیاز به درصد
	۰	۰	۴۰ درصد و کمتر
آموزش صنعتی، دبستان، آموزش از طریق اینترنت آموزش از طریق گروهی از مربیان غسالخانه، شرکت تعاونی، شورای اسلامی دهیاری، مسجد، مبلغ دینی، وانت بار تراکتور، تلفن، برق، آب لوله‌کشی، اجتماعات گفت‌و شنود	۲۷/۳	۱۶	۴۰/۱ تا ۶۰ درصد
آموزش کشاورزی، آموزش فنی و حرفه‌ای، مهد کودک، راهنمایی، دبیرستان آموزش از طریق رسانه، آموزش از طریق سخنرانی، آمبولانس، زمین ورزشی روباز سالن سرپوشیده ورزشی، وسایل ورزشی، مربی ورزشی، نانوايي، لبنیاتی و میوه‌فروشی بازاریابی، خرده‌فروشی، هیئت حل اختلاف، کتابخانه، پارک، ایجاد مسکن جدید مرمت مسکن موجود، اعطای وام مسکن، واگذاری زمین دولتی، اصلاح معابر پوشش معابر، تعریض معابر، بیمه ساکنان و محصولات، اتومبیل کرایه‌ای، مینی‌بوس روزنامه، حضور مسئولان در بین مردم	۵۲/۵	۳۱	۶۰/۱ تا ۸۰ درصد
آموزش بهداشتی، پزشک، مرکز درمانی، داروخانه، بهداشت روستا، سرویس جمع‌آوری زباله، فضای بازی کودکان، ایجاد شغل، افزایش دستمزد، اطلاع‌رسانی شغلی، گازرسانی، اجرای طرح هادی روستای	۲۰/۲	۱۲	۸۰/۱ درصد و بیشتر
	۱۰۰	۵۹	جمع

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

پاسخگویی به این نیازهای فزاینده و پویا عده‌ای دست
به مهاجرت می‌زنند.

اولویت‌های جامعه روستایی در بخش‌های مختلف
در این جدول براساس مطالعات میدانی انجام‌شده،
اولویت در بخش‌های مختلف مشخص شده است.

این جدول نشان‌دهنده بیشتر شدن نیازها و میزان
احساس نیازهای مردم روستایی است و احتمال دارد
این جامعه به سمت احساس محرومیت نسبی به‌ویژه در
بین جوانان گرایش پیدا کند. می‌توان گفت انتظارات
مردم افزایش پیدا کرده است، طوری که ساختارهای
موجود جوابگوی همه آن‌ها نیست؛ از این رو برای

جدول ۶. اولویت جامعه روستایی در بخش‌های مختلف از دیدگاه خود مردم

ردیف	بخش	اولویت اول	اولویت دوم	اولویت سوم	اولویت چهارم	اولویت پنجم
۱	نوع آموزش	آموزش فنی و حرفه‌ای	آموزش کشاورزی	آموزش بهداشتی	آموزش صنعتی	
۲	مراکز آموزشی	مهد کودک	دبیرستان	مدرسه راهنمایی	مدرسه دبیرستان	
۳	شیوه آموزشی	آموزش از طریق سخنرانی	آموزش از طریق رسانه	آموزش از طریق اینترنت	آموزش توسط گروهی مربی	
۴	درمانی	پزشک	مرکز درمانی	داروخانه	آمبولانس	
۵	بهداشتی	بهداشت روستا	سرویس جمع‌آوری زباله	غسالخانه		
۶	ورزشی	سالن سرپوشیده ورزشی	زمین ورزشی روباز	وسایل ورزشی	مربی ورزشی	
۷	تجاری	نانوایی	بازاریابی محصولات	لبنیاتی و میوه‌فروشی	شرکت تعاونی	خرده‌فروشی

۸	نهاده‌ها	هیئت حل اختلاف	دهیاری	شورای سلامی	
۹	فرهنگی-مذهبی	کتابخانه	مسجد	مبلغ دینی	
۱۰	فرهنگی-تفریحی	فضای بازی کودکان	پارک و فضای سبز		
۱۱	مسکن	اعطای وام مسکن	ایجاد مسکن جدید	واگذاری زمین دولتی	مرمت مسکن موجود
۱۲	معاپر	اصلاح معاپر	پوشش معاپر	تعریض معاپر	
۱۳	اشتغال	ایجاد شغل	افزایش دستمزد	اطلاع رسانی شغلی	بیمه ساکنین و محصولات
۱۴	حمل و نقل	مینی‌بوس	اتومبیل کرایه‌ای	تراکتور	وانت بار
۱۵	تأسیسات زیربنایی	گازرسانی	آب لوله‌کشی	برق	تلفن
۱۶	عمرانی - اجتماعی	اجرای طرح هادی	حضور مسئولان بین مردم	دسترسی به روزنامه	اجتماعات گفت و شنود

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

رسیدگی دولت به مشکلات	۳۰ نفر
اجرای طرح هادی	۵ نفر
واگذاری زمین دولتی	۴ نفر
آموزش دادن و کلاس‌های آموزشی	۱۵ نفر
اصلاح و تعمیر معاپر روستا	۷ نفر
گازرسانی	۳ نفر
ایجاد فضای سبز و مکان‌های	۷ نفر

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

بیشترین پیشنهاد مربوط به درخواست از دولت است که نشان‌دهنده انتظارات مردم روستایی و وابستگی شدید به دولت است. پیشنهاد دوم تأکید بر ایجاد ایجاد شغل و رفیع بیکاری است. این نظرات هم نشان می‌دهد جامعه روستایی اولویت اولش رفع نیازهای زیستی است.

ارزیابی و نتیجه‌گیری

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول: به نظر می‌رسد نیازهای زیستی و معیشتی (شغل، پول، مسکن، غذا و پوشاک) اولویت اول خانوارها است.

نتایج جداول شماره ۲ و ۵ نشان می‌دهند که اولویت اول مردم در این ناحیه افزایش درآمد و به دست آوردن شغل است. همچنین این تحقیق فرضیه اصلی مازلو مبتنی بر سلسله‌مراتبی بودن نیازها را تأیید می‌کند. به نظر می‌رسد این جامعه به علت محرومیت و فقر عمومی بیشتر به فکر ارضاء نیازهای ابتدایی و حیاتی

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد، اولویت مردم در درجه اول رفع نیازهای معیشتی (غذا، مسکن، پوشاک و بهداشت) است و در بخش‌های مختلف این نیازها و اولویت‌ها به قرار زیر است: بخش نوع آموزش، آموزش فنی و حرفه‌ای در بخش مراکز آموزشی، مهد کودک در بخش درمان، پزشک در بخش شیوه آموزش، آموزش از طریق سخنرانی در بخش بهداشت، بهداشت روستا، در بخش ورزشی، سالن سرپوشیده ورزشی در بخش تجاری، نانواپی، در بخش نهادها، هیئت حل اختلاف در بخش فرهنگی-مذهبی، کتابخانه در بخش فرهنگی-تفریحی، فضای بازی کودکان در بخش مسکن، وام مسکن در بخش معاپر، اصلاح معاپر در بخش اشتغال، ایجاد شغل در بخش حمل و نقل، مینی‌بوس در بخش تأسیسات، گازرسانی و در بخش اجتماعی-عمرانی اجرای طرح هادی را اولویت اول جامعه روستایی دهستان شیوه‌سر می‌دانند.

یک سؤال باز درباره پیشنهاد آن‌ها در جهت رفع نیازها و خواسته‌هایی که خودشان مهم می‌دانند، مطرح شده است. از کل پاسخگویان فقط ۶۳ نفر به این سؤال پاسخ مختصر داده‌اند که در جدول زیر پاسخ‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۷. دسته‌بندی پاسخ‌ها و پیشنهادها توسط مردم

پیشنهادها و نظرات مطرح شده	تعداد افرادی که این پاسخ را داده‌اند
ایجاد شغل و رفع بیکاری	۱۸ نفر
واگذاری وام و اعتبارات	۸ نفر
همکاری مردم و دولت	۶ نفر

شامل غذا، پوشاک، مسکن و بهداشت است؛ بنابراین این فرضیه تأیید می‌شود.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین ویژگی‌های فردی- خانوادگی افراد و میزان احساس نیاز رابطه وجود دارد. متغیرهای مستقل در این فرضیه سن پاسخگو، شغل، تحصیلات، سن همسر، شغل همسر، تحصیلات همسر، ضریب اتا^۲ و ضریب تاو- کندال^۳ b استفاده می‌شود.

تعداد فرزندان، میزان درآمد است. متغیرهای وابسته ۵۹ متغیر است که از طریق گزینه compute به ۸ دسته شامل: نیازهای آموزشی، بهداشتی-درمانی، فرهنگی-ورزشی، اقتصادی-تجاری، عمرانی-اجتماعی، زیرساختی-تأسیساتی، مسکن و حمل‌ونقل است. به دلیل اینکه مقایسه اندازه‌گیری متغیرها اسمی و ترتیبی است؛ برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون خی دو^۱، ضریب اتا^۲ و ضریب تاو- کندال^۳ b استفاده می‌شود.

جدول ۸. رابطه بین ویژگی‌های فردی - خانوادگی و میزان احساس نیاز از دیدگاه مردم

متغیر وابسته متغیرهای مستقل	آزمون خی دو	نیازهای آموزشی	نیازهای بهداشتی	نیازهای فرهنگی	نیازهای اقتصادی	نیازهای عمرانی	نیازهای زیرساختی	نیازهای مسکن	نیازهای حمل‌ونقل
سن پاسخگو	X2	۹۵/۰۱	۳۸/۸۷	۴۸/۵۰	۶۲/۰۳	۴۸/۲۹	۵۲/۲۴	۲۹/۱۱	۳۳/۳۰
	d.f	۷۰	۳۸	۴۸	۴۶	۴۶	۴۲	۲۸	۲۸
	sig	۰/۰۲۵	۰/۴۳۰	۰/۴۵۳	۰/۰۵۷	۰/۳۸۰	۰/۱۳۴	۰/۴۰۷	۰/۲۲۵
	Eta	۰/۰۱۳	۰/۱۰۵	۰/۰۶۰	۰/۰۷۷	۰/۰۶۰	۰/۰۵۱	۰/۰۸۶	۰/۰۸۸
شغل پاسخگو	X2	۱۷۹۰	۱/۱۳	۱/۲۳	۱/۲۹	۱/۳۱	۱/۸۱	۶۵/۴۵	۵۲/۶
	d.f	۱۷۵	۹۵	۱۲۰	۱۱۵	۱۱۵	۱۰۵	۷۰	۷۰
	sig	۰/۲۰۸	۰/۰۹۵	۰/۰۱۷	۰/۱۱۶	۰/۱۳۵	۰/۱۸۰	۰/۶۳۲	۰/۹۴۰
	Sig Kendall	۰/۳۰۴	۰/۳۲۵	۰/۰۱۷	۰/۴۸۱	۰/۴۲۳	۰/۶۳۱	۰/۷۵۲	۰/۹۳۳
تحصیلات پاسخگو	X2	۱/۰۵	۶۶/۲	۷۷/۴	۷۸/۴	۷۹/۵	۷۵/۲	۶۵/۶	۵۴/۳
	d.f	۱۰۵	۵۷	۷۲	۶۹	۶۹	۶۳	۴۲	۴۲
	sig	۰/۴۶۳	۰/۰۳۰	۰/۰۳۹	۰/۳۹۶	۰/۱۸۱	۰/۱۳۶	۰/۰۱۱	۰/۰۹۶
	Sig Kendall	۰/۲۶۲	۰/۰۳۰	۰/۰۴۲	۰/۲۶۳	۰/۰۴۶	۰/۸۴۲	۰/۰۷۶	۰/۵۸۹
سن همسر	X2	۱/۰۹	۵۸/۶	۶۳/۱	۹۳/۹	۶۹/۵	۶۴/۵	۲۹/۴	۵۹
	d.f	۱۵۵	۵۷	۷۲	۶۹	۶۹	۶۳	۴۲	۴۲
	sig	۰/۳۷۶	۰/۴۱۶	۰/۷۶۱	۰/۰۲۵	۰/۴۵۸	۰/۴۲۳	۰/۹۲۹	۰/۰۴۲
	Eta	۰/۱۲۶	۰/۲۰۰	۰/۰۶۶	۰/۰۲۸	۰/۱۵۸	۰/۱۱۳	۰/۱۴۹	۰/۱۵۲
شغل همسر	X2	۲/۱	۷۰/۱	۱/۶۴	۱/۷۵	۱/۳۳	۱/۴۶	۵۹/۲	۸۳/۷
	d.f	۱۷۵	۹۵	۱۲۰	۱۱۵	۱۱۵	۱۰۵	۷۰	۷۰
	sig	۰/۰۳۰	۰/۹۳۴	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	۰/۱۱۷	۰/۰۰۵	۰/۸۱۶	۰/۱۲۵
	Sig Kendall	۰/۴۵۹	۰/۰۱۸	۰/۰۳۹	۰/۰۱۰	۰/۰۰۸	۰/۲۷۳	۰/۰۱۱	۰/۲۲۷
تحصیلات همسر	X2	۱/۸۷	۸۳	۱/۲۳	۱/۲۸	۱/۲۵	۱/۴۱	۶۵/۵	۹۴
	d.f	۱۷۵	۹۵	۱۲۰	۱۱۵	۱۱۵	۱۰۵	۷۰	۷۰
	sig	۰/۲۴۱	۰/۸۰۴	۰/۳۹۱	۰/۱۸۷	۰/۲۳۰	۰/۰۱۱	۰/۶۲۸	۰/۰۲۰
	Sig Kendall	۰/۳۵۴	۰/۲۷۷	۰/۱۵۱	۰/۶۹۱	۰/۳۶۲	۰/۳۲۳	۰/۴۳۰	۰/۵۳۵
تعداد فرزندان	X2	۸۵/۳	۵۶/۸	۷۸/۲	۸۸/۲	۷۲/۲	۷۱/۸	۷۲/۶	۳۵/۹
	d.f	۱۰۵	۵۷	۷۲	۶۹	۶۹	۶۳	۴۲	۴۲
	sig	۰/۹۲۰	۰/۲۸۷	۰/۲۸۷	۰/۰۵۹	۰/۳۷۰	۰/۲۰۷	۰/۰۰۲	۰/۷۳۵
	Sig Kendall	۰/۴۵۸	۰/۰۹۴	۰/۰۹۴	۰/۹۳۴	۰/۳۱۱	۰/۲۳۴	۰/۰۲۰	۰/۳۳۹
میزان درآمد	X2	۱/۰۵	۳۶/۳	۷۰/۷	۶۵/۶	۶۹/۴	۷۶/۹	۵۰/۷	۴/۴
	d.f	۱۰۵	۵۷	۷۲	۶۹	۶۹	۶۳	۴۲	۴۲
	sig	۰/۴۷۲	۰/۹۸۵	۰/۵۱۹	۰/۵۹۲	۰/۴۶۲	۰/۱۱۱	۰/۱۶۶	۰/۲۹۶
	Sig Kendall	۰/۲۴۴	۰/۵۴۷	۰/۳۶۹	۰/۲۷۶	۰/۲۶۹	۰/۵۴۳	۰/۴۷۱	۰/۸۰۶

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

1 -Chi-square

2 -Eta

3 -Kendalls Tau-b

داشت؛ اما با نیازهای آموزشی، اقتصادی، زیرساختی و حمل‌ونقل این رابطه معنی‌دار به‌دست نیامد. همچنین بین میزان درآمد و میزان نیازها رابطه معنی‌داری به‌دست نیامد. این نتیجه غیرقابل انتظار است.

فرضیه سوم: به‌نظر می‌رسد بین چگونگی گذران اوقات فراغت و میزان احساس نیاز رابطه وجود دارد. متغیر مستقل شامل تماشای تلویزیون، رفتن به پارک، استفاده از کامپیوتر، استفاده از اینترنت و مطالعه کتاب است و متغیرهای وابسته ۵۹ متغیر است که از طریق گزینه compute به ۸ دسته شامل نیازهای آموزشی، بهداشتی-درمانی، فرهنگی-ورزشی، اقتصادی-تجاری، عمرانی-اجتماعی، زیرساختی-تأسیساتی، مسکن و حمل‌ونقل است.

با توجه به اینکه چندین متغیر داریم، می‌توان این فرضیه را به چندین زیرفرضیه متعدد بیان کرد. طبق آزمون خی‌دو، رابطه سن افراد با نیازهای آموزشی، اقتصادی و نیازهای مسکن معنی‌دار است؛ ولی رابطه معنی‌داری بین نیازهای بهداشتی، فرهنگی، عمرانی، حمل‌ونقل و زیرساخت با سن به‌دست نیامد. طبق آزمون اتا، رابطه بین سن و میزان احساس و نوع نیاز معنی‌دار است. طبق آزمون خی‌دو و کندال رابطه معنی‌داری بین شغل و نیازهای بهداشتی، فرهنگی، آموزشی، اقتصادی، زیرساختی وجود دارد؛ اما بین شغل افراد و بقیه نیازهای مذکور رابطه معنی‌داری وجود ندارد. طبق آزمون خی‌دو و کندال، بین تحصیلات افراد و میزان احساس نیاز به نیازهای بهداشتی، فرهنگی، عمرانی، رابطه معنی‌داری وجود

جدول ۹. رابطه بین چگونگی گذران اوقات فراغت و میزان احساس نیاز از دیدگاه مردم

نیازهای حمل‌ونقل	نیازهای مسکن	نیازهای زیرساختی	نیازهای عمرانی	نیازهای اقتصادی	نیازهای فرهنگی	نیازهای بهداشتی	نیازهای آموزشی	آزمون‌ها	متغیر وابسته متغیرهای مستقل
۶۳/۵	۶۸/۳	۹۴/۱	۱/۱۴	۷۴/۶	۱/۱۳	۹۱/۱	۱/۴۳	X2	تماشای تلویزیون
۵۶	۵۶	۸۴	۹۲	۹۲	۹۶	۷۶	۱۴۰	d.f	
۰/۲۲۶	۰/۱۲۴	۰/۲۱۰	۰/۰۵۵	۰/۹۰۷	۰/۲۸۱	۰/۱۱۳	۰/۴۰۳	sig	
۰/۴۶۴	۰/۷۶۷	۰/۴۲۴	۰/۹۶۹	۰/۲۸۶	۰/۲۸۹	۰/۸۷۵	۰/۲۴۴	Sig کندال	رفتن به پارک
۶۳/۲	۴۶/۵	۷۰/۱	۹۶/۵	۷۷/۲	۸۹/۲	۷۶/۴	۱/۴۷	X2	
۵۶	۵۶	۸۴	۹۲	۹۲	۹۶	۷۶	۱۴۰	d.f	
۰/۲۳۶	۰/۸۱۲	۰/۸۶۰	۰/۳۲۵	۰/۸۶۵	۰/۶۷۴	۰/۴۶۳	۰/۳۱۶	sig	استفاده از اینترنت
۰/۴۴۷	۰/۹۳۱	۰/۰۹۰	۰/۲۶۵	۰/۵۳۱	۰/۴۱۵	۰/۷۸۷	۰/۴۹۰	Sig کندال	
۴۷/۲	۵۰/۶	۸۵/۷	۱/۴۴	۱/۲۵	۹۸/۳	۷۶/۱	۱/۳۱	X2	
۵۶	۵۶	۸۴	۹۲	۹۲	۹۶	۷۶	۱۴۰	d.f	استفاده از کامپیوتر
۰/۷۹۰	۰/۶۷۷	۰/۴۲۵	۰/۰۰۰	۰/۰۱۲	۰/۴۱۴	۰/۴۷۳	۰/۶۷۴	sig	
۰/۱۰۵	۰/۳۰۵	۰/۴۸۰	۰/۰۱۴	۰/۵۸۹	۰/۰۱۵	۰/۰۹۴	۰/۰۰۰	Sig کندال	
۵۳/۱	۶۱/۹	۱/۰۱	۷۵/۷	۱/۵۵	۱/۰۸	۸۲/۵	۱/۲۲	X2	مطالعه کتاب
۵۶	۵۶	۸۴	۹۲	۹۲	۹۶	۷۶	۱۴۰	d.f	
۰/۵۸۲	۰/۲۷۲	۰/۱۰۰	۰/۸۹۱	۰/۰۰۰	۰/۱۸۲	۰/۲۸۵	۰/۸۰۱	sig	
۰/۱۱۷	۰/۲۳۲	۰/۲۲۸	۰/۰۰۷	۰/۳۵۷	۰/۰۰۲	۰/۰۴۵	۰/۰۰۱	Sig کندال	
۶۱/۳	۴۸/۸	۱	۱/۰۵	۹۳/۵	۱/۰۴	۶۸/۱	۱/۷۸	X2	
۵۶	۵۶	۸۴	۹۲	۹۲	۹۶	۷۶	۱۴۰	d.f	
۰/۲۸۹	۰/۷۴۰	۰/۱۰۲	۰/۱۵۸	۰/۴۳۶	۰/۲۵۵	۰/۷۲۸	۰/۰۱۶	sig	Sig کندال
۰/۰۳۷	۰/۰۲۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۱۵۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰		

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۵)

بالا رفته است، ولی منابع برای پاسخگویی به این نیازها کم و به‌طور نابرابر در سکونتگاه‌ها توزیع شده است. - پاسخگویان نظرات متفاوتی درباره نوع و میزان نیاز خود ابراز کرده‌اند. این نیازها را می‌توان در چهار دسته طبقه‌بندی کرد:

دسته اول، نیازهایی است که بیش از ۸۰ درصد گفته‌اند به آن‌ها نیاز داریم و شامل موارد زیر است: آموزش بهداشتی، پزشک، مرکز درمانی، داروخانه، بهداشت روستا، سرویس جمع‌آوری زباله، فضای بازی کودکان، ایجاد شغل، افزایش دستمزد، اطلاع‌رسانی شغلی، گازرسانی، اجرای طرح هادی روستای.

دسته دوم، نیازهایی است که بین ۶۰ تا ۸۰ درصد گفته‌اند زیاد به آن‌ها نیاز داریم و شامل موارد زیر است: آموزش کشاورزی، آموزش فنی‌وحرفه‌ای، مهد کودک، راهنمایی، دبیرستان، آموزش از طریق رسانه، آموزش از طریق سخنرانی، آمبولانس، زمین ورزشی، روباز، سالن سرپوشیده ورزشی، وسایل ورزشی، مربی ورزشی، نانوائی، لبنیاتی و میوه‌فروشی، بازاریابی، خرده‌فروشی، هیئت حل اختلاف، کتابخانه، پارک، ایجاد مسکن جدید، مرمت مسکن موجود، اعطای وام مسکن، واگذاری زمین دولتی، اصلاح معابر، پوشش معابر، تعریض معابر، بیمه ساکنان و محصولات، اتومبیل کرایه‌ای، مینی‌بوس، روزنامه، حضور مسئولان در بین مردم.

دسته سوم، نیازها و امکاناتی است که بین ۴۰ تا ۶۰ درصد اظهار کرده‌اند به آن‌ها نیاز داریم و شامل موارد زیر می‌شود: آموزش صنعتی، آموزش از طریق اینترنت، آموزش از طریق گروهی از مربیان، غسلخانه، شرکت تعاونی، تراکتور و اجتماعات گفت‌و شنود.

دسته چهارم، نیازها و امکاناتی است که در اغلب روستاها تأمین شده و شامل شورای اسلامی، دهیاری، مسجد، مبلغ دینی، وانت‌بار، تلفن، برق، آب لوله‌کشی، مدرسه دبستان، راه روستایی دیگر امکاناتی که در روستای بانه وره تأمین شده است.

- اولویت برای این مردم رفع نیازهای فیزیولوژیک و رشد و توسعه اقتصادی است.

این فرضیه را مانند اولی به چندین فرضیه تبدیل می‌کنیم. زیرفرضیه اول: به‌نظر می‌رسد بین میزان استفاده از کامپیوتر، اینترنت و مطالعه کتاب با میزان احساس نیاز رابطه وجود دارد. طبق آزمون‌های انجام‌گرفته، رابطه معناداری بین میزان احساس نیاز و استفاده از اینترنت، کامپیوتر و مطالعه کتب و مجلات به‌دست آمد؛ بنابراین، می‌توان گفت این زیرفرضیه تأیید می‌شود. زیرفرضیه دوم: به‌نظر می‌رسد بین میزان تماشای تلویزیون و رفتن به پارک با میزان احساس نیاز رابطه وجود دارد. براساس آزمون‌های انجام‌گرفته، رابطه معناداری درباره تماشای تلویزیون و رفتن به پارک با میزان احساس نیاز و نوع نیازها به‌دست نیامد؛ از این‌رو، این زیر فرضیه رد می‌شود.

نتیجه‌گیری

توسعه روستایی پیش‌شرطها و سازمان متناسب با خود را می‌طلبد. مهمترین آن متناسب‌بودن برنامه‌ها با نیازها و واقعیت‌های جامعه روستایی است. یکی از علل موفقیت پایین و شکست برنامه‌های توسعه روستایی، عدم مطابقت این برنامه‌ها با واقعیت‌های جامعه بوده است؛ بنابراین، مرحله اول برنامه‌ریزی توسعه روستایی و ناحیه‌ای شناخت درست از روستا و ساختارهای حاکم بر مناطق روستایی است. همچنین به‌نظر می‌آید نقطه شروع باید نیازها، خواسته‌ها و مشکلات مردم به‌ویژه آنهایی باشد که خود احساس می‌کنند؛ زیرا توسعه برای مردم و با مردم است. یکی از مهمترین ابعاد وجودی انسان، نیازها و خواسته‌های او هستند که همواره عامل محرک او است؛ بنابراین شناخت این نیازها یک ضرورت است تا بتوان منابع موجود را برای رفع آن‌ها ساماندهی کنیم. تعدادی از این ساختارها شامل موارد زیر است:

- در قرن اخیر نواحی روستایی وضعیت پیچیده‌ای پیدا کرده‌اند. در روستاهای دهستان شیوه‌سر هم نیازهای جدید و همه احساس نیاز ایجاد شده است و این فرایند پایان‌ناپذیر است؛ در نتیجه شاهد مهاجرت دائمی و فصلی در این روستاها هستیم، زیرا انتظارات مردم

یک مقدمه و مبنا برای مقداری از این درک و شناخت و همچنین انتخاب موضوعات دیگر است. موضوعاتی چون سنجش درجه توسعه روستاها، ارزیابی طرح‌های توسعه انجام شده، موانع و عوامل اصلی فقر و توسعه نیافتگی، انتخاب بهترین الگوی توسعه در هر کدام از روستاها و شناسایی نیازهای واقعی و امکانات محلی را می‌توان در اولویت قرار داد.

- اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد: یکی از مهمترین مشکلات و موانع توسعه روستایی در دهستان شیوه‌سر که شاید دیگر مشکلات به‌نوعی معلول آن باشند، بیکاری و فقر است؛ از این‌رو اولویت اول باید ایجاد شغل و درآمد برای مردم باشد که خود آن‌ها هم بر این نکته تأکید داشته‌اند. به عبارت دیگر باید اول نیازهای اساسی شامل شغل، مسکن، غذا و پوشاک تأمین شود و اعتبارات به این سمت جهت داده شود. سازمان‌های دولتی و مدیران محلی اگر خواهان توسعه پایدار روستایی و شهری هستند، باید در تصمیمات خود این خواسته‌ها را مدنظر قرار دهند.

- آموزش در ابعاد مختلف: آموزش و آگاهی محور اساسی توسعه پایدار است. مردم محلی بیان کرده‌اند که به آموزش کشاورزی، بهداشتی، فنی و حرفه‌ای و آموزش‌های درست مذهبی نیاز دارند. آموزش مهارت‌های زندگی و اجتماعی، مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، آموزش مهارت‌های رهبری و مدیریت از جمله اولویتهای اساسی است. البته برای درک دقیق این نیازهای آموزشی نیازمند نیازسنجی آموزشی هستیم؛ بنابراین انجام تحقیقاتی برای معلوم کردن دقیق نیازهای آموزشی مردم ضروری است.

- بهبود سیستم حمل‌ونقل روستایی: روستاهای دهستان شیوه‌سر کوچک هستند؛ به همین دلیل امکان داشتن و دادن خیلی از امکانات آموزشی، بهداشتی و تجاری را ندارند و مجبور به مراجعه و سفر روزانه برای رفع نیازهای مختلف خود هستند. دسترسی سریع و آسان مردم به این خدمات با سیستم حمل‌ونقل قوی امکان‌پذیر است.

- شرایط محیطی و اجتماعی روستاهای مورد مطالعه در حال تحولات نسبتاً سریع در مقایسه با چند دهه گذشته است؛ بنابراین، برنامه‌ریزی توسعه و تصمیم‌گیری برای این جامعه بدون به‌روز کردن و به‌کارگیری رویکردهای مشارکتی احتمال دارد ناکارآمد و حتی خطرناک باشد.

- این جامعه متشکل از افراد و گروه‌های اجتماعی مختلف با علایق و نیازهای متعدد و بعضاً متضاد است و توسعه روستایی مستلزم توجه به همه این افراد و علایق است. درک شرایط و ویژگی‌های محلی و مردم روستایی مستلزم به‌کارگیری رویکرد از پایین به بالا، مشارکتی و ارتباطی است. قسمتی از این شرایط شامل نیازها، خواسته‌ها، باورها و ارزش‌هاست که ممکن است هدف برنامه تغییر قسمتی از این شرایط باشد؛ زیرا اغلب خود این شرایط مانع اصلی توسعه روستایی است. به‌کارگیری چنین رویکردی منجر به ایجاد انگیزه و مشارکت داوطلبانه مردم در فرایند برنامه‌ریزی توسعه روستایی می‌شود.

- موضوع دیگر اینکه روستاییان به‌مرور دچار احساس محرومیت نسبی شده و توقعات آن‌ها بالا رفته است و احساس نیاز بیشتری می‌کنند. آن‌ها تفسیرهای خاصی از این احساس دارند. اغلب می‌گویند: «مردم توکل و قناعت خود را از دست داده‌اند و هیچ‌کس راضی نیست، حتی کسانی که مشاغل خوب و درآمد بالا دارند». عده‌ای دیگر می‌گویند: «ما هم به‌عنوان یک انسان حق برخورداری از امکاناتی که دیگران دارند، داریم». از طرف دیگر وجود فقر عمومی و محرومیت اغلب خانوارها و نرخ بیکاری بالای ۶۰ باعث می‌شود که هنوز بعضی از نیازها ممکن احساس نشود؛ زیرا جامعه محروم احساس نیاز کمتری می‌کند.

پیشنهادها

- انجام تحقیق و پژوهش و اهمیت دادن به تحقیقات روستایی قبل از تصمیم‌گیری: سازمان‌های دولتی نیازمند درک درست از حوزه‌های مدیریتی خود هستند. این درک از مسیر پژوهش می‌گذرد. تحقیق ما

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، سال هفتم، شماره ۲۵، زمستان ۱۳۹۶

رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۰). نگرشی بر نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. پژوهش‌های جغرافیایی، دانشگاه تهران، شماره ۴۱، صص ۳۸-۲۵.

رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی توسعه روستایی (مفاهیم، راهبردها و فرایندها). نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، دوره ۵۲، شماره ۱۶۴، صص ۲۴۰-۲۲۱.

رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه در ایران. تهران: انتشارات قومس. چاپ اول.

رفیع‌پور، فرامرز. (۱۳۶۴). جامعه روستایی و نیازهای آن. تهران: انتشار، چاپ اول.

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ سجاسی قیداری، حمداله. (۱۳۸۹). توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی. تهران: سمت.

زارع شاه‌آبادی، علی‌رضا. (۱۳۸۴). بررسی نیازها و اولویت‌های جامعه روستایی از نظر زنان روستایی یزد. پایان‌نامه دکتری جغرافیا، گرایش برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.

سرشماری کشاورزی عمومی. (۱۳۸۲). مرکز آمار ایران.

سعیدی، عباس. (۱۳۸۳). مبانی جغرافیای روستایی. تهران: انتشارات سمت.

شعبانعلی فمی، حسین. (۱۳۸۰). تحلیلی بر فرایند تعیین نیازهای آموزشی ترویجی زنان روستایی، مجله دو ماهنامه جهاد، وزارت جهاد کشاورزی، شماره ۲۴۲، صص ۶۳-۴۵.

شولتز، دوان. (۱۳۸۴). نظریه‌های شخصیت، ترجمه کریمی یوسف، و نقشبندی، سیامک، گودرزی، بهزاد، بحیرایی، هادی، نیکخو، محمدرضا، و دیگران، تهران: انتشارات ارسباران.

طالب، مهدی؛ عنبری، موسی. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی روستایی، ابعاد تغییر و توسعه در روستاهای ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. چاپ دوم.

عباس‌زادگان، سید محمد؛ ترک‌نژاد، سید جعفر. (۱۳۷۹). نیازسنجی در سازمان‌ها. تهران: شرکت سهامی انتشار.

علوی‌زاده، محمد. (۱۳۸۶). الگوهای توسعه اقتصادی - اجتماعی با تأکید بر توسعه پایدار روستایی در ایران. مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، موسسه اطلاعات، شماره ۲۴۶-۲۴۵، صص ۲۰۱-۱۹۰.

غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۳). توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران. تهران: نی.

فرهنگ آبادی‌های استان کرمانشاه - شهرستان پاوه. (۱۳۸۵). مرکز آمار ایران.

مشارکت مردم و فراهم کردن بسترهای آن: مشارکت را حلقه مفقوده توسعه نامیده‌اند و تأکید می‌شود که بدون مشارکت مردم دستیابی به توسعه روستایی و ملی اگر غیرممکن نباشد، خیلی دشوار و دور از انتظار است. نرخ مشارکت در جامعه روستایی مذکور پایین و در اغلب موارد با عدم مشارکت مواجه هستیم. در این مورد با دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی روستا گفت‌وگوهای غیررسمی انجام شده که به شدت از این موضوع ناراحت و ناامید بودند. درک درست این پدیده و علل آن مهم است. اهمیت دادن به مردم و دانش بومی و برقراری ارتباط برابر با آن‌ها، از جمله روش‌های مفید برای جلب مشارکت و تولید و بازتولید سرمایه‌های اجتماعی و در نتیجه تحقق سریع‌تر اهداف توسعه پایدار روستایی است.

منابع

آزاد ارمکی، تقی. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی توسعه (اصول و نظریه‌ها). تهران: نشر علم.

آسایش، حسین. (۱۳۸۵). اصول و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی. تهران: انتشارات پیام نور.

ازکیا، مصطفی. (۱۳۶۵). جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران. تهران: انتشارات اطلاعات.

اوکلی، پیتر؛ مارسدن، دیوید. (۱۳۷۰). رهیافت‌های مشارکت در توسعه روستایی. ترجمه منصور محمودنژاد. تهران: مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی وزارت جهاد سازندگی. چاپ اول.

پاپلی‌یزدی، محمدحسین؛ ابراهیمی، محمدمامیر. (۱۳۸۶). نظریه‌های توسعه روستایی. تهران: سمت.

جمعه‌پور، محمود. (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی: دیدگاه‌ها و روش‌ها. تهران: سمت. چاپ سوم.

حبیبی‌زیاری، احمد. (۱۳۷۴). الگوی تعیین اولویت در برنامه‌ریزی مناطق روستایی استان مازندران. پایان‌نامه کارشناسی، رشته علوم اقتصادی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران.

رحیمی‌نیک، اعظم. (۱۳۷۴). تئوری‌های نیاز و انگیزش. تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران. چاپ اول.

نیازهای سازمانی کارکنان شاغل در شبکه‌های بهداشتی و درمانی استان اصفهان. فصلنامه پایش، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی، سال سوم، شماره سوم، صص ۲۲۷-۲۳۵.

Brouwer, c, (2004). Sustainable development: Exploring the contradictions, New York: Methuen.

Mosley, (2002). Sustainable development: differing perspectives of ecologists' and economics and relevance to LDCS, world development.

Makhdoum, M.F (2001). Fundamental of Landuse Planning. 4th edition. Tehran University Publication.

Politics of Sustainable Development, Susan Baker, Maria Kousis, Dick Richardson, & Stephen Young, Editors, 1997. Routledge, New York.

تحلیل و بررسی نیازها و اولویتهای جامعه روستایی....

کامران، فریدون. (۱۳۷۴). توسعه و برنامه‌ریزی روستایی. تهران: انتشارات آوای نور. چاپ اول.

مطیعی لنگرودی، سیدحسن. (۱۳۸۲). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران. مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد. چاپ اول.

مهندسان مشاور تدبیر شهر. (۱۳۸۴). طرح جامع توسعه گردشگری استان کرمانشاه. مرحله اول (وضع موجود). جلد اول، کرمانشاه.

هیران دی. دیاس، بی. دبلیو. ای. ویکرامانایاک. (۱۳۶۸). برنامه‌ریزی توسعه روستایی. ترجمه ناصر فرید. تهران: سلسله انتشارات روستا و توسعه، ناشر وزارت جهاد سازندگی، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی، چاپ اول.

یارمحمدیان، محمدحسین، و بهرامی، سوسن، فروغی ابری، احمدعلی. (۱۳۸۳). الگوهای مناسب نیازسنجی برای سنجش